

Ткаченко В. В.

науковий співробітник сектора дошкільної освіти відділу освітньої статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, v.tkachenko@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3389-9935>

Титаренко Н. В.

завідувач сектора шкільної освіти відділу освітньої статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, nataliatytarenko@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5837-393X>

УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД З АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано приклади альтернативних форм здобуття дошкільної освіти в Україні та в окремих країнах Європейського Союзу. Україна, у межах євроінтеграційних процесів, активно впроваджує доступні моделі раннього розвитку, які можуть задовольнити потреби різних груп населення. Серед таких моделей – сімейне виховання, дистанційна освіта, центри розвитку дитини тощо. Питання залучення якомога більшого числа дітей дошкільного віку до організованого навчання й виховання залишається на порядку денному наукової спільноти як в Україні, так і в інших країнах. Альтернативні форми здобуття дошкільної освіти є одним зі шляхів вирішення цього питання. Одним із стратегічних завдань Міністерства освіти і науки України на післявоєнний період є розбудова альтернативних форм здобуття дошкільної освіти, як-от: дитячий садок на колесах, онлайн-садок, консультативні пункти та ін. У країнах ЄС також практикуються різноманітні форми здобуття дошкільної освіти. Наприклад, в Італії набувають поширення послуги з догляду за дітьми дошкільного віку для працівників на підприємствах. Національний стандарт дошкільної освіти Мальти передбачає створення центрів догляду за дітьми на робочому місці. У Чехії досить популярні лісові дитячі садочки, які об'єднані в Асоціацію лісових дитячих садків (*Asociace lesních MŠ*). В Україні також є такий приклад, але не садочків, а прогулянкових груп для відновлення й розвитку єдності родинного та суспільного дошкільного виховання. Таким чином, ми доходимо висновку, що Україна створює можливості для охоплення якомога більшого числа дітей дошкільною освітою та має певні альтернативні форми здобуття дошкільної освіти, аналогічні організовані у країнах ЄС. Натомість в інших країнах є альтернативи, які наша країна може використовувати для поліпшення якості надання освітніх послуг у дошкільній освіті.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, альтернативна освіта, європейський освітній простір, ранній розвиток, здобуття дошкільної освіти.

JEL classification: I28.

DOI: 10.32987/2617-8532-2024-6-114-125.

У сучасних умовах реформування освітньої системи України, зокрема дошкільної освіти, особливої актуальності набуває розвиток альтерна-

тивних форм здобуття освіти, що відповідають сучасним суспільним викликам та сприяють інтеграції України в європейський освітній простір.

© Ткаченко В. В., Титаренко Н. В., 2024

Міністерство освіти і науки України активно працює над розробленням та впровадженням гнучких і доступних моделей дошкільного виховання, які враховують потреби різних соціальних груп населення, а також реагують на соціальні, економічні й демографічні виклики. Прийнятий цього року Закон України «Про дошкільну освіту» стимулюватиме розвиток галузі та допоможе охопити якомога більше дітей дошкільною освітою за рахунок створення різноманітних осередків здобуття освіти такого рівня [1].

Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року серед ключових ініціатив щодо розвитку системи освіти дітей раннього та дошкільного віку передбачає моделювання ефективних рішень щодо створення альтернативних типів дитячих садків для їх подальшого впровадження з урахуванням безпекової ситуації в регіонах, потреб населення щодо здобуття дошкільної освіти тощо [2]. У контексті євроінтеграційних процесів Україна орієнтується на успішні практики країн Європейського Союзу, де альтернативні форми дошкільної освіти демонструють свою ефективність. Такі підходи забезпечують створення інклюзивного середовища, індивідуалізований підхід до розвитку дитини, залучення батьків до виховного процесу та гармонійний розвиток особистості. Упровадження цих ініціатив в Україні сприятиме підвищенню якості дошкільної освіти та зміцненню її позицій у загальноєвропейському освітньому просторі.

Альтернативні форми здобуття дошкільної освіти досліджували

українські науковці Т. Валентьєва [3], Н. Альшевська [4], І. Бондаренко [5], Т. Поніманська [6], Н. Цуканова [7], Н. Голота [8; 9], Л. Пісоцька, Л. Зданевич [10].

Так, Н. Альшевська обґрунтовує думку, що педагогічний потенціал гурткової роботи є системою, здатною забезпечити індивідуальну траєкторію освітнього, виховного та особистісного розвитку дитини. Дослідниця наголошує на можливості реалізації індивідуального навчання й виховання особистості в умовах сім'ї [4].

І. Бондаренко, за результатами виконаного нею порівняльного аналізу закладів дошкільної освіти різних форм власності та дослідження їхніх особливостей, проблем функціонування і шляхів їх подолання, дійшла висновку, що найгострішою проблемою всіх закладів дошкільної освіти є брак кваліфікованих фахівців [5]. Виявлена проблема повертає нас до теми статті. Ми вважаємо, що альтернативні форми дошкільної освіти можуть залучати не лише фахівців, а й батьків вихованців. Наприклад, у сімейних дитячих садочках.

Т. Поніманська, яка є фахівцем із дошкільної педагогіки, досліджувала поняття «альтернативна освіта» й зазначила, що це узагальнюючий термін, який охоплює різні педагогічні підходи, що є основою педагогічної культури будь-якої країни [6].

Точне визначення терміна «альтернативна освіта», на думку Н. Цуканової, відсутнє, тому альтернативну освіту вона розглядає як набір методик і типів навчання та поділяє її на три типи: home school (навчання вдома), дистанційну освіту й центри розвитку дитини [7].

Н. Голота, що викладає в Київському університеті імені Бориса Грінченка, зосереджує свою наукову діяльність на альтернативній дошкільній освіті, розробляючи робочі програми навчальних дисциплін для студентів та аспірантів [8; 9].

Л. Зданевич і Л. Пісоцька зосереджують свою увагу на регіональному аспекті альтернативних форм дошкільної освіти, а саме представляють упроваджені в їхній сфері альтернативні види діяльності закладів дошкільної освіти, як-от організація прогулянкових груп для відновлення та розвитку єдності родинного й суспільного дошкільного виховання. Тривалість перебування в таких групах може становити від двох до п'яти годин. Особливого підходу, на думку викладачок, вимагає організація суботніх і недільних груп на базі діючих закладів дошкільної освіти, які є актуальними в їхньому регіоні, де більшість батьків у ці дні зайняті [10].

Загалом по всій Україні працюють різноманітні альтернативні заклади дошкільної освіти, й вони мають певну специфіку. Більшість цих закладів працюють повний день, що дає змогу урізноманітнювати форми діяльності для всебічного розвитку дошкільнят. Окрім того, у таких закладах діти можуть перебувати не лише безпосередньо в приміщенні, а й на вулиці, у парку, музеї або в будь-якому іншому зручному місці, де за задумом вихователів можна реалізувати завдання з розвитку вихованців.

Сімейна форма здобуття освіти покладає на батьків персональні обов'язки з розвитку й освіти їхньої дитини відповідно до Базового компонента дошкільної освіти [11].

З огляду на безпекову ситуацію в Україні заклади можуть працювати як у дистанційному, так і в змішаному форматі, коли батькам відводиться роль партнерів вихователя. Особливо якщо організовано асинхронне навчання, під час якого дитина має разом із рідними опрацювати записане вихователем мотиваційне відео. Роль педагога в цій альтернативі – консультант і порадник для батьків, який допомагає й спрямовує процес виховання та розвитку дитини.

Центр розвитку дитини пропонує дітям дошкільного віку додаткові заняття, кількість і рівень яких не задовольняє батьків у закладах дошкільної освіти під час традиційного навчання.

В умовах воєнного стану МОН України за підтримки ЮНІСЕФ запущено дитячий онлайн-садок НУМО.

Водночас науковці, у межах дослідження, проведеного за підтримки ЮНІСЕФ в Україні, визначили вісім форм дошкільної освіти, що є альтернативними традиційній системі такої освіти: 1) центр розвитку дитини; 2) дошкільне відділення (групи) на базі закладів загальної середньої освіти; 3) дошкільна група короткотривалого перебування; 4) гурткова робота з дітьми дошкільного віку; 5) соціально-педагогічний патронаж; 6) заклад дошкільної освіти сімейного типу; 7) сезонний заклад дошкільної освіти (група); 8) суботня та недільна дошкільна група [12].

Одним зі стратегічних завдань на післявоєнний період Міністерство освіти і науки України визначило розбудову альтернативних форм здобуття дошкільної освіти, а саме впровадження нових форм організації дошкільної освіти, таких як дитя-

чий садок на колесах, онлайн-садок, консультативні пункти, сімейні садочки тощо [13].

Між іноземними науковцями тривають дискусії щодо значення освіти дітей раннього віку. Усі країни ЄС і дедалі вище число країн світу збільшують інвестиції в ранню освіту, розширюючи доступ до неї та запроваджуючи або переглядаючи навчальні програми й підходи до освіти педагогічних працівників для цього сектора освіти. Я. Пітерс зауважує, що до визначення цілей ранньої освіти має бути більш критичний підхід, який враховує не лише політичні аспекти, а й думку педагогічних працівників [14]. Б. Пелеман із групою науковців наполягає на важливості для професійного розвитку педагогічного працівника закладу дошкільної освіти поєднання зусиль і теоретиків від науки, і практиків [15]. Н. Алексіаду та У. Стадлер-Альтманн вважають, що розвиток і реформування дошкільної освіти залежать як від урахування оновлених політичних вимог, так і від особливостей інституційних контекстів закладів дошкільної освіти та їх історичної еволюції в різних країнах [16].

Ми погоджуємося з думкою згаданих науковців, оскільки в сучасному контексті реформування освітньої системи України важливо поряд з українськими традиціями орієнтуватися на європейський досвід, особливо в контексті євроінтеграційних процесів. Одним із ключових джерел для пошуку ефективних управлінських рішень є європейська освітня інформаційна мережа «Евридіка» (Eurydice Network), створена в 1980 р. за ініціативою Європейської комісії та держав-членів. Ця мережа

надає глибокий аналіз організації й функціонування освітніх систем, зокрема в Європі. Завдяки її дослідженням та аналітичним матеріалам можна отримати актуальну інформацію про освітні реформи, новації й перетворення практики, які здатні збагатити українську освітню систему.

Важливою подією стало приєднання Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики» до мережі «Евридіка» в ролі офіційного національного підрозділу із січня 2024 р. Це дає можливість Україні отримати доступ до значного обсягу порівняльних досліджень та інформації щодо різних аспектів освіти, включаючи дошкільну. На основі аналізу матеріалів, розміщених на вебсайті мережі «Евридіка» в розділі «Національні системи освіти» [17], проведено дослідження альтернативних форм здобуття дошкільної освіти в 27 країнах ЄС. За допомогою аналізу виявлено як спільні форми альтернативного здобуття дошкільної освіти, поширені в країнах ЄС і в Україні (зокрема щодо застосування альтернативних педагогічних методик Монтесорі, Р. Штайнера [Вальдорфські дитячі садки] та інших, функціонування дитячих садків при лікарнях), так і особливі форми, запроваджені в деяких країнах ЄС. У цій статті ми зупинимося на досвіді окремих країн щодо впровадження таких альтернативних підходів, що можуть стати об'єктом більш детального вивчення на предмет можливості їх використання в освітній системі України.

Серед альтернативних форм здобуття дошкільної освіти, запроваджених в Австрії й Литві, заслуговують на увагу приклади інтеграції

педагогічної підготовки з практичним навчанням у закладах дошкільної освіти. Практичні дитячі садки (Practice kindergartens) при педагогічних коледжах, що функціонують в Австрії [18], забезпечують підготовку фахівців із дошкільного виховання. Такі заклади працюють 12–14 годин на тиждень, а в групі можуть проходити практику до чотирьох студентів одночасно. Стосовно наповнюваності груп слід зазначити, що залежно від регіональних особливостей у цих садках виховується до 24 дітей.

Окремі заклади дошкільної освіти в Литві [19] виконують функцію педагогічних центрів. У межах розвитку педагогіки дитинства починаючи з 1997 р. створювалися центри, які поряд із вихованням дітей апробували нові педагогічні процеси, методи й моделі. Ці заклади також слугували базою для практики студентів-педагогів. Використовуючи досвід таких центрів, заклади вищої освіти формують власне середовище для дошкільного навчання, розробляючи та тестуючи інноваційні підходи. Наприклад, у 2016 р. Вільнюський університет прикладних наук відкрив власний дитячий садок, а в 2020 р. Університет Миколаса Ромеріса (Mykolas Romeris University) оголосив про створення школи з дитячим садком.

На нашу думку, досвід Австрії та Литви щодо функціонування практичних дитячих садків при педагогічних закладах вищої освіти, а також створення педагогічних центрів або інституцій, які поєднують функції навчання дітей і дослідницької діяльності, може бути адаптований до реалій української системи осві-

ти в контексті вдосконалення системи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти й стимулювання інноваційного розвитку вітчизняної педагогіки дитинства.

Також на особливу увагу заслуговує досвід Литви щодо створення багатофункціональних центрів з огляду на його потенційну доцільність для запровадження в Україні у воєнний і післявоєнний періоди. Такі центри, що були ініційовані в Литві у відповідь на скорочення чисельності населення в містах і сільській місцевості, інтегрують широкий спектр послуг – освітніх, культурних, соціальних, медичних, спортивних, а також послуг із працевлаштування. Поєднання цих функцій в одному закладі забезпечує зручність доступу для місцевої громади. Крім різноманітних освітніх заходів, у таких центрах можуть надаватися послуги ранньої освіти, що є актуальним у контексті забезпечення безперервності освіти та підтримки дітей і сімей у кризових умовах. Ураховуючи сучасні виклики, які постають перед Україною, упровадження подібної моделі може сприяти як відновленню соціальної інфраструктури, так і підвищенню доступності якісних освітніх та соціальних послуг у громадах.

Серед альтернативних форм здобуття дошкільної освіти в Італії [20] через брак місць у державних дитячих садках набувають поширення послуги з догляду за дітьми дошкільного віку для працівників на підприємствах. Також можливість створення центрів догляду за дітьми на робочому місці закріплено в Національному стандарті дошкільної освіти Мальти [21]. Власні центри догляду за дітьми мають най-

більша лікарня й великий готель цього острова. Відповідно до законодавства такі центри повинні відповідати всім критеріям дошкільного закладу освіти, крім створення окремого входу, та вимогам щодо обладнання закладу для навчання й розвитку дітей дошкільного віку. Досвід Італії та Мальти зі створення центрів догляду за дітьми на робочих місцях є ефективним рішенням для розширення доступу до дошкільної освіти. Такий підхід поєднує розв'язання проблеми дефіциту місць у державних дитячих садках зі зручністю для батьків, що працюють. Ця модель може бути корисною для української системи освіти, особливо в умовах воєнного та післявоєнного відновлення, коли потреба в доступі до якісної дошкільної освіти й соціальній підтримці зростає.

У Чехії діють лісові дитячі садки (*lesní mateřské školy*) [22], які з 2016/2017 н. р. офіційно визнано окремим типом дошкільних закладів. Освітній процес у таких дитсадках організовано переважно на відкритому повітрі, й вони не передбачають наявності традиційних будівель. У більшості аспектів, як-от зміст освіти, управління, фінансування та кваліфікаційні вимоги до педагогів, лісові дитячі садки регулюються тими самими правилами, що й звичайні заклади дошкільної освіти. Водночас вони мають певні особливості, зокрема знижені гігієнічні вимоги, меншу чисельність дітей на одного вихователя та обмежений час перебування дітей у таких закладах. Лісові дитячі садки різних типів, а також окремі екологічні дитячі садки об'єднані в Асоціацію лісових дитячих садків (*Asociace lesních MŠ*).

Подібна до чеської практика функціонування так званих лісових центрів раннього розвитку пропонується деякими муніципалітетами та приватними постачальниками освітніх послуг у Фінляндії [23]. Діти в цих лісових центрах раннього розвитку перебувають на відкритому повітрі в природному середовищі упродовж усього року.

В Україні також маємо приклад створення прогулянкових груп для відновлення й розвитку єдності родинного та суспільного дошкільного виховання. Водночас модель лісових дитячих садків, що активно функціонують у Чехії, та лісових центрів раннього розвитку Фінляндії поєднує освітні, екологічні й соціальні аспекти, що робить її актуальною для української системи дошкільної освіти в сучасному контексті. По-перше, така форма здобуття дошкільної освіти може стати важливим інструментом реабілітації та оздоровлення дітей в умовах війни й зменшення психологічного навантаження в умовах післявоєнного періоду, допомагаючи їм поступово адаптуватися до стабільного життя. По-друге, у сучасних реаліях екологічних викликів в Україні, зокрема проблем із забрудненням довкілля, розвиток екологічної свідомості з раннього віку є критично важливим. По-третє, відсутність необхідності будівництва традиційних приміщень дає змогу скоротити витрати на створення дошкільних закладів освіти. Для громад, які зазнали руйнувань через військові дії, такий підхід може стати практичним рішенням для забезпечення доступу до дошкільної освіти.

Ще одним прикладом альтернативної форми дошкільної освіти є

створення дитячих закладів освіти при установах виконання покарань, що практикується в Болгарії [24]. Зокрема, у жіночій в'язниці в Слівені функціонує дитячий садок, який дає можливість ув'язненим жінкам виховувати своїх дітей і дбати про них у середовищі, максимально наближеному до умов життя на волі. Діти можуть перебувати разом із матерями в яслах колонії до досягнення ними однорічного віку. Запровадження подібної практики в Україні є актуальним, особливо в контексті забезпечення прав дітей та гуманізації пенітенціарної системи. Це сприятиме збереженню сімейних зв'язків і зменшить ризики психологічної травматизації дітей, полегшить соціальну адаптацію ув'язнених після звільнення.

Безперечно, в Україні освітні можливості для здобуття дошкільної освіти такі само широкі, як у країнах Європейського Союзу, та переважно задовольняють потреби й бажання батьків та їхніх дітей. Водночас аналіз альтернативних форм дошкільної освіти, проведений за матеріалами, розміщеними на сайті мережі «Евридіка» (розділ «Національні системи освіти»), допоміг виокремити запроваджені в країнах ЄС форми надання освітніх послуг для дітей раннього й дошкільного віку, перспективні для адаптації в системі дошкільної освіти України, як-от:

1. Функціонування практичних дитячих садків при педагогічних закладах вищої освіти, що запроваджено в Австрії, а також створення педагогічних центрів, які поєднують навчання дітей із дослідницькою діяльністю, у Литві можуть стати цінною основою для вдо-

сконалення вітчизняної системи освіти. Адаптація цих підходів до українських реалій сприятиме підвищенню якості професійної підготовки фахівців у сфері дошкільної освіти, а також стимулюватиме інноваційний розвиток педагогіки дитинства в Україні.

2. Створення багатофункціональних центрів у Литві є чудовим прикладом інтеграції освітніх, соціальних, культурних, медичних і спортивних послуг, який може бути адаптований до українських реалій. Особливе значення має можливість надання в таких центрах послуг ранньої освіти, що дає змогу забезпечити безперервність освітнього процесу та підтримку дітей і сімей у кризових умовах. Ураховуючи воєнний та післявоєнний контексти, ця модель може стати важливим інструментом відновлення соціальної інфраструктури в Україні, підвищення доступності якісних освітніх і соціальних послуг, а також посилення ролі громад у задоволенні нагальних соціальних потреб.

3. Центри догляду за дітьми на робочих місцях, запроваджені в Італії та Мальті, також є актуальною для адаптації формою в сучасних українських реаліях, оскільки їх створення не лише допоможе розширити доступ до дошкільної освіти, а й сприятиме соціальній підтримці сімей у складних умовах. Це стане важливим кроком до створення гнучкої та ефективної системи дошкільної освіти, яка відповідає потребам сучасного суспільства.

4. Лісові дитячі садки (досвід Чехії) й лісові центри раннього розвитку (Фінляндія) є перспективною формою дошкільної освіти, що може

бути корисною для України завдяки своїм екологічним, економічним і реабілітаційним перевагам. Такі заклади спрямовані на зміцнення здоров'я дітей, розвиток екологічної свідомості, розширення можливостей доступу до дошкільної освіти, особливо у віддалених і постраждалих від війни регіонах.

5. Дошкільні заклади освіти при установах виконання покарань, що функціонують у Болгарії, теж актуальні для України, зважаючи на складну соціальну ситуацію. Упровадження таких закладів у жіночих виправних установах в Україні може стати важливим кроком на шляху забезпечення соціальної справедливості та формування більш гуманної пенітенціарної системи.

Звичайно, ефективність використання альтернативних форм здобуття дошкільної освіти є предметом окремих досліджень. Результати проведеного дослідження можуть слугувати базою для розроблення освітньої політики в Україні, де МОН активно працює над розширенням доступних форм дошкільної освіти. Досвід європейських країн надає цінні орієнтири для пошуку ефективних управлінських підходів і адаптації міжнародних практик до українських реалій. Це сприятиме подальшому процесу євроінтеграції освітньої системи України та забезпеченню створення більш інклюзивного й різноманітного середовища для дітей у закладах дошкільної освіти – як традиційних, так і альтернативних.

Список використаних джерел

1. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>.
2. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf>.
3. Валентьєва Т. І. Педагогіка дошкільна : навч. посіб. Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2015. 72 с. URL: <http://surl.li/hsnxqq>.
4. Альшевська Н. М. Нові форми здобуття дошкільної освіти. *Проблеми освіти*. Спецвипуск. Вінниця ; Київ, 2015. С. 5–10. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/18524/>.
5. Бондаренко І. П. Порівняльний аналіз дошкільних навчальних закладів різних форм власності в Україні. *Управління закладами освіти на засадах акмеологічного підходу* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 16 берез. 2018 р.). С. 46–52. Житомир, 2018. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/27082>.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. 4-те вид., переробл. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
7. Цуканова Н. Альтернативні заклади дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 58, Т. 2. С. 372–376. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-2-53>.
8. Голота Н. М. Робоча програма навчальної дисципліни «ВД.1.01. Альтернативна дошкільна освіта», для студентів. Київ, 2023. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44543/1/Holota_012_DO_mah_RPND_1_kurs_ADO_2023.pdf.
9. Голота Н. М. Робоча програма навчальної дисципліни «Альтернативні заклади розвитку дітей дошкільного віку», для аспірантів. Київ, 2022. URL: <https://kubg.edu>.

ua/images/stories/Departaments/apirantam/osvitni_programy_2022/012_AZRDDV_NP2020.pdf.

10. *Пісоцька Л. С., Зданевич Л. В.* Альтернативні форми забезпечення дітей дошкільною освітою в регіоні. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp5/pisocka.pdf.

11. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.

12. *Датченко Н., Корнєєва О.* Перспективні форми дошкільної освіти в Україні, базовані на принципах дружності до дитини та ефективності використання бюджетних коштів : стислий виклад звіту / ЮНІСЕФ. 2019. 58 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/1646/file/Promising%20forms%20of%20preschool%20education%20UKR.pdf>.

13. *Нерянова С.* Реформування системи дошкільної освіти / М-во освіти і науки України. URL: <http://surl.li/davmjt>.

14. *Peeters J.* Measuring the outcomes of young children or analysing the effectiveness of the ECEC systems, what counts most? *29th EECERA Conference*. Thessaloniki, Greece, 2019. URL: <https://www.eecera.org/wp-content/uploads/2019/09/JAN-PEETERS.pdf>.

15. Continuous professional development and ECEC quality: Findings from a European systematic literature review / B. Peleman et al. *European Journal of Education*. 2018. Vol. 53, Iss. 1. P. 9–22. DOI: <https://doi.org/10.1111/ejed.12257>.

16. *Alexiadou N., Stadler Altmann U.* Early childhood education research in Europe: contexts, policies, and ideas. *Education Inquiry*. 2020. Vol. 11, Iss. 2. P. 89–93. DOI: <https://doi.org/10.1080/20004508.2020.1736795>.

17. Eurydice: National Education Systems / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>.

18. Austria: Organisational variations and alternative structures in ECEC / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/austria/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

19. Lithuania: Organisational variations and alternative structures in ECEC / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/lithuania/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

20. Italy: Organisational variations and alternative structures in ECEC / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

21. Malta: Organisational variations and alternative structures in ECEC / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/malta/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

22. Czechia: Organisational variations and alternative structures in ECEC / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/czechia/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

23. Finland: Organisational variations and alternative structures in ECEC / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

24. Bulgaria: Organisational variations and alternative structures in ECEC / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/bulgaria/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

Valentyna Tkachenko

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, v.tkachenko@iea.gov.ua
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3389-9935>

Nataliia Tytarenko

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, nataliatytarenko@gmail.com
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5837-393X>

UKRAINIAN AND EUROPEAN EXPERIENCE ON ALTERNATIVE FORMS OF PRESCHOOL EDUCATION

Abstract. *This article examines examples of alternative approaches to preschool education in Ukraine and in selected countries of the European Union. As part of its European integration efforts, Ukraine is actively implementing accessible early childhood development models that can meet the needs of different population groups. These models include family-based education, distance learning, child development centres and others. Ensuring the participation of as many preschool children as possible in organised education and upbringing remains a priority for the educational community, both in Ukraine and abroad. Alternative forms of preschool education serve as one of the key solutions to this issue. One of the strategic objectives of the Ministry of Education and Science of Ukraine for the post-war period is to expand alternative forms of preschool education, such as kindergartens on wheels, online kindergartens, counselling centres, etc. EU countries also use various alternative models of pre-school education. In Italy, for example, preschool childcare services for employees at enterprises are becoming more widespread. Malta's national standards for preschool education encourage the establishment of workplace childcare centres. In the Czech Republic, forest kindergartens are particularly popular and are organised in the Association of Forest Kindergartens (Asociace lesních MŠ). A similar example can be found in Ukraine, but in the form of walking groups rather than kindergartens, aimed at fostering the integration of family and community-based preschool education. Thus, Ukraine is creating opportunities to extend the coverage of preschool education as widely as possible and has developed certain alternative models of preschool education similar to those in EU countries. At the same time, other countries offer alternative approaches that Ukraine can adopt to improve the quality of its preschool education system.*

Keywords: *preschool education institution, alternative education, European Education Area, early childhood development, obtaining preschool education.*

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *On preschool education* (Act No. 3788-IX, June 6). Retrieved from. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> [in Ukrainian].
2. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n. d.). *Strategic plan of the Ministry of Education and Science of Ukraine until 2027*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf> [in Ukrainian].
3. Valentieva, T. I. (2015). *Preschool pedagogy*. Chernihiv. Retrieved from <http://surl.li/hsnxqq> [in Ukrainian].
4. Alshevskaya, N. M. (2015). New forms of preschool education. *Problems of education*, 5-10. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/18524/> [in Ukrainian].
5. Bondarenko, I. P. (2018). Comparative analysis of preschool educational institutions of different forms of ownership in Ukraine. *Management of educational institutions on the*

basis of acmeological approach, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Zhytomyr. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/27082> [in Ukrainian].

6. Ponimanska, T. I. (2018). *Preschool pedagogy*. Kyiv: VC "Akademiia" [in Ukrainian].

7. Tsukanova, N. (2022). Alternative establishments of preschool education. *Current Issues of the Humanities*, 58(2), 372-376. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-2-53> [in Ukrainian].

8. Holota, N. M. (2023). *Work program of the academic discipline "VD.1.01. Alternative preschool education", for students*. Kyiv. Retrieved from https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44543/1/Holota_012_DO_mah_RPND_1_kurs_ADO_2023.pdf [in Ukrainian].

9. Holota, N. M. (2022). *Work program of the academic discipline "Alternative institutions for the development of preschool children", for postgraduate students*. Kyiv. Retrieved from https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/apirantam/osvitni_programy_2022/012_AZRDDV_NP2020.pdf [in Ukrainian].

10. Pisotska, L. S., & Zdanevych, L. V. (n. d.). *Alternative forms of providing children with preschool education in the region*. Retrieved from https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp5/pisocka.pdf [in Ukrainian].

11. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). *On approval of the Basic Component of preschool education (State Standard of Preschool Education) new edition* (Order No. 33, January 12). Retrieved from https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].

12. Datchenko, N., & Kornieieva, O. (2019). *Perspective forms of preschool education in Ukraine based on the principles of child-friendliness and efficiency of budgetary funds use: summary of the report*. Retrieved from <https://www.unicef.org/ukraine/media/1646/file/Promising%20forms%20of%20preschool%20education%20UKR.pdf> [in Ukrainian].

13. Nerianova, S. (n. d.). *Reforming the system of preschool education*. Retrieved from <http://surl.li/davmjt> [in Ukrainian].

14. Peeters, J. (2019). Measuring the outcomes of young children or analysing the effectiveness of the ECEC systems, what counts most? *29th EECERA Conference*. Retrieved from <https://www.eecera.org/wp-content/uploads/2019/09/JAN-PEETERS.pdf>.

15. Peleman, B., Lazzari, A., Budginaite, I., Siarova, H., Hauari, H., Peeters, J., & Cameron, C. (2018). Continuous professional development and ECEC quality: Findings from a European systematic literature review. *European Journal of Education*, 53(1), 9-22. DOI: <https://doi.org/10.1111/ejed.12257>.

16. Alexiadou, N., & Stadler Altmann, U. (2020). Early childhood education research in Europe: contexts, policies, and ideas. *Education Inquiry*, 11(2), 89-93. DOI: <https://doi.org/10.1080/20004508.2020.1736795>.

17. European Commission. (n. d.). *Eurydice: National Education Systems*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>.

18. European Commission. (n. d.). *Austria: Organisational variations and alternative structures in ECEC*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/austria/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

19. European Commission. (n. d.). *Lithuania: Organisational variations and alternative structures in ECEC*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/lithuania/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

20. European Commission. (n. d.). *Italy: Organisational variations and alternative structures in ECEC*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

21. European Commission. (n. d.). *Malta: Organisational variations and alternative structures in ECEC*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/malta/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

22. European Commission. (n. d.). *Czechia: Organisational variations and alternative structures in ECEC*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/czechia/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

23. European Commission. (n. d.). *Finland: Organisational variations and alternative structures in ECEC*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.

24. European Commission. (n. d.). *Bulgaria: Organisational variations and alternative structures in ECEC*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/bulgaria/organisational-variations-and-alternative-structures-ecec>.